

**Rehabilitasyon Merkezinde Çalışan Öğretmenlerin Karşılaştıkları
Güçlükler Ve İhtiyaçlarının Öğretmen Görüşlerine Göre
Değerlendirilmesi**

Didem KAYAHAN YÜKSEL ¹

Özet

Bu araştırma rehabilitasyon merkezinde çalışan öğretmenlerin yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesi ve öğretmenlerin ihtiyaçlarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Günümüzde özel gereksinimli bireylerin eğitimlerinde hızlı gelişmeler yaşanmaktadır. Bunlardan bir tanesi de özel gereksinimli çocuklara rehabilitasyon merkezlerinde sağlanan destek eğitim hizmetleridir. Öğrencinin destek eğitimden yeterince yarar sağlayabilmesi için, rehabilitasyon merkezlerinde çalışan öğretmenlerin yaşadıkları güçlükler ve ihtiyaçlarının belirlenmesi önemlidir. Olgu bilim araştırması olarak desenlenen bu çalışmada veri toplama aracı olarak odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır ve elde edilen veriler içerik analizi ile yorumlanmıştır. Araştırmaya rehabilitasyon merkezinde görev yapan 5 öğretmen katılmıştır. Elde edilen sonuçlar; öğretmenlerin ailelerin çocuklarının eğitimini yeterince desteklemedikleri, seans ve öğrenci sayılarının çok olması ve zaman yetersizliği nedeniyle öğretmenlerin yöntem- teknikleri ve bireyselleştirilmiş eğitim programlarını yeterince uygulayamadığı yönündedir. Ayrıca öğretmenler Rehberlik ve Araştırma Merkeziyle yeterli iş birliklerinin olmaması nedeniyle sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir. Öneriler arasında; aile eğitimlerinin yapılması, hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi bulunmaktadır. Ayrıca öğrenci ve seans sayılarının düşürülmesi ve Rehberlik Araştırma Merkezi- aile- öğretmenler arasındaki iş birliğinin güçlenmesi gerekliliği önerilmiştir.

Anahtar kelimeler : özel eğitim, rehabilitasyon merkezi, öğretmen sorunları.

**Difficulties That Teacher Face in Rehabilitation Centers and
Evaluation of Their Needs According to Their Responses**

Abstract

This research was conducted in order to determine the difficulties experienced by the teachers working in the rehabilitation center and to evaluate the needs of the teachers according to the teachers' opinions. Today, special needs individuals are experiencing rapid developments in their education. One of these is supportive education services provided in rehabilitation centers for children with special needs. It is important to identify the difficulties and needs of teachers working in rehabilitation centers so that they can benefit from supportive training. In this study designed as a case study, focus group interview technique was used as data collection tool and the obtained data were interpreted by content analysis. Findings obtained; the families do not

¹ Öğretim Görevlisi, Cumhuriyet Üniversitesi, didemkayahan@cumhuriyet.edu.tr

adequately support their children's education, the number of sessions and student numbers is high, and the lack of time means that teachers can not apply the method techniques and individualized education programs adequately. In addition, the teachers stated that they had problems due to lack of sufficient cooperations with the Guidance and Research Center. As a suggestion is recommended that the regulation of family education and of in-service training. In addition, it has been suggested that the number of students and sessions should be reduced and that the cooperation between the Guidance Research Center-family-teachers should be strengthened.

Keywords: special education, rehabilitation center, teacher problems.

GİRİŞ

Özel eğitim ülkemizde gelişmekte olan bir alandır. Buna paralel olarak özel eğitim öğretmeni yetiştirmek de mevcut problemler arasında görülmektedir. Öğretmenlerin yetiştirilmesini etkileyen etmenler, bunların öğretmen eğitimine yansımaları ve karşılaşılan güçlüklerin betimlenmesi gerekmektedir (Özyürek, 2008). Türkiye’de ilk özel eğitim öğretmeni yetiştirme çalışması 1952-1953 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde bulunan Özel Eğitim Şubesinde başlamıştır. Ancak bölüm iki dönem mezun verdikten sonra, 1955 yılında kapanmıştır (Kargın, 2004). 1965 yılında ise Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi bünyesinde özel eğitim öğretmeni yetiştirilmeye başlanmıştır (Akçamete, 2009). Zaman içerisinde özel eğitim öğretmeni yetiştirme konusunda birçok gelişme yaşanmıştır. Mevcut durumda üniversitelerin toplam 32 özel eğitim öğretmenliği lisans programı bulunmaktadır (YÖK, 2018). Öğretmen yetiştirmede yaşanan bu gelişmelere rağmen, özel eğitim öğretmenliği alanında öğretmen açığı hızla büyümektedir. Bu açığın kapatılması adına yapılan uygulamalardan biri sertifika programlarıdır. Bu şekilde çeşitli branşlardan özel eğitim öğretmenliğine geçişler sağlanmıştır (Özyürek, 2008). Bu alanda özellikle sınıf öğretmenleri istihdam edilmektedir. Ancak yapılan araştırmalar sınıf öğretmenlerinin lisans seviyesinde özel eğitimle ilgili yeterince bilgi ve donanıma sahip olmadıklarını göstermektedir (İzci, 2005). Sınıf öğretmenlerine yönelik düzenlenen sertifika programlarının kısa süreli olması ve uygulamaya yeterince yer verilmemesi nedeniyle yetersiz kalmaktadır (Güleç-Aslan, vd., 2014). Bu durum uygulamada ciddi sınırlılıklara yol açmaktadır. Yeterli alan bilgisi olmayan öğretmenler engelli öğrencilere eğitim vermekte zorlanabilmektedir (İzci, 2005). Diğer yandan özel eğitim öğretmenlerinin de bazı nitelik yetersizliklerinin olduğu ve ek eğitim hizmetleri almaları gerekliliği bulunmaktadır (Güleç-Aslan, vd., 2014).

Yapılan araştırmalarda öğretmenlerin alan bilgisi yetersizliğinin yanı sıra; özel eğitim alanında çalışan eğitim personelinin engelli bireylerle çalışma zorluğu aile beklentilerinin yüksek olması, seansların sayılarının çokluğu, çocuklarda görülen gelişimin yavaş olması gibi nedenlerden dolayı tükenmişlik düzeyleri yüksek bulunmuştur (Tarakçı, Tütüncüoğlu ve Tarakçı, 2012). Bunun yanı sıra özel eğitim öğretmen adaylarının öz duyarlılık seviyelerinin orta düzeyde olduğu ve sürekli kaygı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Soyer, 2010). Ayrıca özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin iş stresleri de oldukça yüksektir (Çelebi ve Oğuzöncül, 2013).

Rehabilitasyon merkezleri, engelli bireylerin gelişim alanlarındaki yetersizliklerinin en aza indirilmesini amaçlayan destek eğitim kurumlarıdır. Bu

kurumlarda özel eğitim, işitme, görme, zihinsel engelliler öğretmenleri ile sertifikalı sınıf öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri ve rehber öğretmenler görev almaktadır. Bu kurumlarda çalışan öğretmenler çalışma ortamları, mesleki nitelikleri ilgili yetersizlikleri, ailelerin beklentileri, RAM uzmanları ve normal eğitim okulu öğretmenleri ile yetersiz iletişim ve çalıştıkları öğrenci gruplarının güçlükleri nedeniyle bazı sorunlar yaşayabilmektedir (Güleç-Aslan,Özbey,Sola-Özgü ve Cihan,2014). Bunun yanı sıra araç-gereç yetersizliği, özelliklerini yeterince bilmedikleri çocuklarla çalışma, programdaki yetersizlikler, personel yetersizliği nedeniyle iş yüklerinin artması ve yardım alabilecekleri yeterli personelin bulunmaması güçlükler yaratmaktadır (Başaran, 2001). Bu nedenle bu araştırma ile rehabilitasyon merkezinde çalışan öğretmenlerin yaşadıkları güçlükleri belirlemek ve olası çözüm yollarını öğretmen görüşleri ışığında değerlendirmek amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenlerin karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim çalışması kullanılmıştır. Olgubilim çalışmalarında amaç, bir durumu olduğu gibi anlamak ve olay hakkında detaylı bilgi vermektir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada veri toplamak amacıyla odak grup görüşmesi tekniği kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi, önceden belirlenmiş yönergelerle, görüşülen kişinin özelliklerini öne çıkaran, katılımcıların söylemlerine dayanan nitel bir veri toplama tekniğidir (Çokluk, Yılmaz ve Oğuz, 2011). Odak grup görüşmelerinde oluşturulacak grup en az dört en fazla on iki kişiden oluşmalıdır (Kumral, 2010). Görüşmenin yapılacağı ortam önceden hazırlanmış olmalı, moderatör konu hakkında bilgili olmalı ve kayıt yapılacak cihaz hazır bulundurulmalıdır (Kumral,2010). Odak grup görüşmelerinin en büyük avantajı katılımcılar arasında bir beyin fırtınası ortamı yaratması ve dolayısıyla verilerin zenginleşmesine olanak vermesidir (Kırcaali-İftar, 2004).

Odak grup görüşmesinde kullanılmak üzere araştırmacı tarafından 8 maddelik görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan form bir özel eğitim ve bir ölçme değerlendirme alan uzmanına sunularak uzman görüşü alınmıştır. Uzmanlardan alınan dönütler doğrultusunda forma nihai hali verilmiştir. Formdaki görüşme sorularının uygulanabilirliğini belirlemek amacıyla bir okulöncesi öğretmeni ile pilot çalışma yapılmıştır. Görüşme formunda yer alan maddeler aşağıdaki gibidir.

1. Kurumda geçirdiğiniz tipik bir gününüzü özetler misiniz?
2. BEP (bireyselleştirilmiş eğitim programı) hazırlama sürecinde yaşadıklarınızdan bahsedebilir misiniz?
 - BEP hazırlamak sizce zor mudur, kolay mıdır? Neden?
 - BEP hazırlarken desteğe ihtiyaç duyuyor musunuz? Duyuyorsanız size nasıl bir destek sağlanmasını tercih edersiniz?
3. Sınıf içerisinde sınıf yönetimi ile ilgili ne gibi durumlarla karşılaşabilirsiniz?

- En çok kullandığınız sınıf yönetimi teknikleri nelerdir?
- Hangi durumlarda bu yöntemleri kullanıyorsunuz?
- Neden bu yöntemleri kullanıyorsunuz?

4. Genel olarak bir derste en çok hangi öğretim yöntemlerini kullanıyorsunuz? Bu yöntemleri nasıl (yani neye dayanarak) seçiyorsunuz? Başka öğretim yöntemlerini de kullanmak ister miydiniz? Bunlar nelerdir?

5. RAM'a (rehberlik araştırma merkezi) hiç gittiniz mi? Bu tecrübenizden biraz bahseder misiniz? RAM ziyaretiniz beklentilerinizi ne ölçüde karşıladı, açıklar mısınız?

- Genel olarak RAM görevlilerinden ihtiyaç duyduğunuz desteği alabiliyor musunuz?

- Hangi konularda RAM ile iş birliği içinde olmak isterdiniz?

6. Aile eğitimi planlarken nelere dikkat edersiniz? Ailelerden beklentileriniz nelerdir? Aileler size çocuklarının eğitimiyle ilgili yeterince destek oluyor mu? Ailelerin daha fazla desteğini alabilmek için sizce neler yapılabilir?

7. Son sorum okulun fiziksel şartları ile ilgili. Kurumunuzun fiziksel şartları hakkında görüşleriniz nelerdir? Eğer fırsatınız olsaydı hangi koşulları değiştirmek isterdiniz? Nasıl?

8. Sizin tecrübelerinizi daha iyi anlayabilmem için eklemek istediğiniz başka bir husus var mı?

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini Sivas İl Merkezinde bulunan MEB' e bağlı bir rehabilitasyon merkezinde çalışan 5 öğretmen oluşturmaktadır. Örneklemin seçilme sürecinde, rehabilitasyon merkezinde çalışan öğretmenlere araştırma konusuyla ilgili bilgilendirme yapılmış ve araştırmanın amacı açıklanmıştır. Araştırmanın örneklemini, çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenler oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Branş	Mesleki Tecrübe	Yaş	Cinsiyet
K-1	Özel Eğitim Öğretmeni	5 Yıl	30	Erkek
K-2	İşitme Engelliler Öğretmeni	7 Yıl	36	Erkek
K-3	Okul Öncesi Öğretmeni	1,5 Yıl	27	Kadın
K-4	Sertifikalı Sınıf Öğretmeni	1 Yıl	23	Erkek
K-5	Okul Öncesi Öğretmeni	3 Yıl	30	Kadın

Verilerin Çözümlemesi

Odak grup görüşmesinin kullanıldığı bu çalışmada verilerin analiz edilmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, gözlem ve görüşmelerden elde

edilen verilerin analizinde kullanılan bir yöntemdir (Büyüköztürk, vd. 2014). Araştırmada elde edilen veriler içerik analizine tabii tutularak oluşan temalar çerçevesinde yorumlanmıştır ve katılımcıların direk ifadelerine de yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde görüşme yapılan öğretmenlerin verdikleri bilgilerden elde edilen bulgular yer almaktadır. Yapılan içerik analizi sonucunda dört tema oluşturulmuştur. Çalışmada bulgular açıklanırken bu dört tema başlığı kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularını oluşturan dört başlık şu şekilde sıralanmaktadır. (i) aile, (ii) alan bilgisi, (iii) çalışma şartları, (iv) rehberlik araştırma merkezi desteği.

Aile

Çalışmaya katılan öğretmenler ailelerden gerekli desteği göremediklerini ifade etmişlerdir. Özellikle öğrenci davranışlarının evde gözlemlenmesi ve merkezde kullanılan yöntemin evde tekrarı hususunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca ailenin BEP toplantılarına katılımının da yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Örneğin bir öğretmen; *"Bizim burada zaten vaktimiz çok kısa olduğu için çocuklar buraya iki kere geliyorlar iki seans geliyorlar. Biz sadece burada bir başlangıç yapıyoruz yol gösteriyoruz. Ama işin büyüğü çoğu velilerde olduğu için ve biz bu desteği velilerden göremediğimiz için doğal olarak da askıda kalıyor."* diyerek ailenin katılımını yeterince sağlayamadıklarından bahsetmiştir.

Katılımcılar ayrıca engelli çocukların ebeveynlerine yönelik aile eğitimleri planladıklarını belirtmiştir. Burada bazı ailelerin sürece istekli biçimde katıldıkları bazılarının ise aile eğitimini gereksiz gördüklerini ifade etmişlerdir.

Örneğin bir öğretmen, *"Aile eğitimi yapıyorum ben. Aileleri bu konuda bilgilendirmek özellikle dönem dönem işte her ayın ortasında sonunda. Hem bir durum değerlendirmesi açısından hem de aile bu konuda nasıl destek verebilir ne yapabiliriz ailenin öğretmene katkısı ne kadar olabilir gibi aileyi çalışacağı konularla ilgili yapacağı davranış değişiklikleri ile ilgi tutum davranışlarla ilgili bilgilendiriyoruz. Bu bilgi neticesinde de katkılarını bekliyoruz. Her veliden her aile eğitiminden %100 gibi bir geri dönüş alamıyoruz. Aldığımız veliler oluyor. Fakat büyük çoğunlukla bu konuda veliler hep böyle kaçma yollarına başvurduğu için %100 e yakın bir şey yakalayamıyoruz. Yakalayacağımızı da düşünmüyorum."* şeklinde görüş bildirmiştir.

Özetle katılımcı öğretmenler ailelerle ilgili yaşadıkları bu sorunlar için daha geniş çaplı ve programlı aile eğitim programlarının hazırlanıp uygulanmasını; ayrıca ailelerin ek bilgilendirmelerle daha bilinçli hale gelmesini önermektedir.

Alan Bilgisi

Araştırmaya katılan öğretmenler yöntem bilgilerini yeterli bulmakla birlikte yeni yöntemleri öğrenme konusunda istekli olduklarını ifade etmişlerdir ayrıca öğrencileri için BEP hazırladıklarını ve bu konuyla ilgili yeterli bilgilerinin olduğunu ancak hazırladıkları BEP'leri zaman yetersizliği ve seans- öğrenci sayılarının çokluğu nedeniyle tam uygulayamadıklarını ifade etmişlerdir.

Örneğin bir öğretmen bu konuda, *"Çocukların üzerine hazırladığımız BEP 'lerimizi tam uygulayamıyoruz. Öğrenci sayısı az olsa seansımız az olsa hazırladığımız BEP'leri çocukların üzerinde daha kolay uygulayabiliriz."* şeklinde görüş bildirmiştir.

Bu görüşlere bağlı olarak öğretmenler alan bilgilerini artırmak amacıyla hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesini önermişlerdir.

Çalışma Şartları

Öğretmenler özellikle öğrencilerin ağır olması, zaman yetersizliği ve seans sayılarının çokluğu nedeniyle güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili öğretmenlere ait bazı ifadeler şu şekilde örneklendirilebilir; *“Haftada altı gün çalışıyoruz, günlük 8 saat derse giriyoruz, toplam 48 saat derse giriyoruz. Zorunlumuz aslında 40 saat varken biz 48 saat derse giriyoruz.”*, *“Öğrenci sayısı az olsa seansımız az olsa hazırladığımız BEP’leri çocukların üzerinde daha kolay uygulayabiliriz.”*

Ayrıca öğretmenler çalışma şartları ve çalışma saatlerinin yoğunluğu nedeniyle kendilerine yeterince zaman ayıramadıklarını ve mesleki tükenmişliklerinin yüksek olduğunu ifade etmişlerdir. Örneğin bir katılımcı bu konuda şu yorumu yapmıştır; *“Sabah zor kalkıyorum. Saat sekiz buçukta okula geliyorum, derse başlıyorum. Günlük sekiz saat derse geliyorum, bitmiş bir şekilde eve gidiyorum.”*

Bu konuda öğretmenler seans ve öğrenci sayılarının düşürülmesini, çalışma saatlerinin azaltılmasının gerekli olduğunu ve ailelerin sürece daha fazla dâhil olarak öğretmene destek olması gerekliliğini ifade etmişlerdir.

Rehberlik Araştırma Merkezi Desteği

Katılımcılar RAM desteğine özellikle öğrencilerin değerlendirilmesi konusunda ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Ancak genel olarak RAM ‘dan gerekli desteği bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca RAM’lardaki uzmanların yetersiz gözlem sonucunda zaman zaman öğrenciyi yetersiz değerlendirdiklerine şahit olduklarını da belirtmişlerdir.

Örneğin; *“Şu anda var olan sistemde öğrencilerimiz raporlarını alıyorlar. Daha sonraki süreçte tam 1 yılını doldurduktan sonra tekrar rehberlik araştırma merkezine gidiyorlar. Bence bunu şu şekilde düzeltilmesi daha mantıklı olabilir. Var olan 1 yıllık süreç içinde tekrardan bir gözleme alınıp veya ara ara gözleme alınıp çocuğa yararlı olabiliyor mu doğru kazanımlar tercih edilmiş mi veya hani var olan çalışmalar yeterli olabiliyor mu düzeyinde bir gözlem yapılabilse ve yanlış yapılan şeylerin düzeltilip veya doğrulara da ekleme yapılırsa daha mantıklı daha yararlı olacağını düşünüyorum.”*, *“Çocuk o gün hasta olabiliyor yani bunlar engelli çocuklar o gün kendini gösteremeyebiliyor. Psikolojik olarak yeterli düzeyde olmayabiliyor. Yani çocuk 25 dakika içinde kendini gösterdi gösterdi gösteremedi yani kalıyor çocuk öyle. 1 yıl olarak bütün yıl.”* şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Öğretmenler bu konuda aile, RAM ve öğretmenler arasında daha sıkı bir iş birliği ve iletişimle çözülebileceğini belirtmişlerdir. Bir öğretmen şöyle bir öneri dile getirmiştir; *“Şöyle bir şey isterdim. Ben çocuğu haftada iki saat alıyorum. Devletteki okuluna eğer çocuk okula gidiyorsa örgün eğitim alıyorsa çocuk örgün eğitim aldığı okuldaki öğretmeniyle ben ve RAM’daki öğretmeniyle üçümüz birlikte değerlendirmeye girmek isterdim. Çocuğu önce benden dinlemesini sonra devletteki okulundan dinlemesini devletteki okulundaki öğretmenindeki öğretmeninden dinlemesini isterdim. Ona göre ona yönelik bizden beklentilerimizin ne olduğunu ya da işte aileyi biz onlardan iyi tanıyoruz daha çok iletişim içindeyiz yani ailenin beklentisini çocuğa yapılabilirlik ya da işte çocuğa ne yapılabilir, yani bu çocuk hangi alanda daha çok*

geliştirir kendini bunları benden dinledikten sonra çocuğa rapor vermesini isterdim ama gel gör ki böyle bir şey yapmıyorlar yani."

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada rehabilitasyon merkezinde çalışan öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve öğretmen görüşlerine göre bu sorunları çözümlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma bulgularına bakıldığında öğretmenlerin aile, alan bilgisi, çalışma şartları ve RAM 'la ilgili sorunlar yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Öğretmenler ailelerle yeterince iş birliği içinde çalışmadıklarını ve aile katılımının yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Ailelerin çocuklarının eğitimlerinin her sürecinde daha aktif olarak katılmalarını gerekli görmüşlerdir. Güleç-Aslan (2014) araştırmasına göre öğretmenler; çalışma ortamları, mesleki nitelikle ilgili yetersizlikleri, ailelerin beklentileri, RAM uzmanları ve normal eğitim okulu öğretmenleri ile yetersiz iletişim ve çalıştıkları öğrenci gruplarının güçlükleri nedeniyle bazı sorunlar yaşayabilmektedir. Bu bulgular araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Katılımcılar alan bilgilerini yeterli bulmakta ancak zaman yetersizliği nedeniyle yöntem-tekniklerin ve BEP'lerin yeterince uygulanmadığını belirtmiştir. Tarakçı (2012)'nin çalışmasında öğretmenlerin alan bilgisi yetersizliğinin yanı sıra; özel eğitim alanında çalışan eğitim personelinin engelli bireylerle çalışma zorluğu aile beklentilerinin yüksek olması, seansların sayılarının çokluğu, çocuklarda görülen gelişimin yavaş olması gibi nedenlerden dolayı tükenmişlik düzeyleri yüksek bulunmuştur. Bu bulgular araştırma sonuçları destekleyici niteliktedir.

Son olarak katılımcılar; RAM'la yeterli iletişimlerinin olmaması ve gerekli destek hizmetlerinin RAM tarafından sağlanmamasının yaşadıkları güçlükler arasında olduğunu belirtmiştir.

Uygulamaya Yönelik Öneriler

Aile iş birliğinin artırılması adına aile eğitimleri, bilgilendirme seminerleri düzenlenebilir. Ayrıca öğretmenlerin alan ile ilgili kendilerini yetiştirmeleri ve güncel gelişmeleri takip etmeleri için hizmet içi eğitimler düzenlenebilir. Özel eğitim hizmetleri bir ekip işidir (Batu, Kırcaali-İftar ve Uzuner, 2000) ve çocuğun eğitiminde öğretmenler, aile, psikolog, RAM uzmanları devamlı iletişim ve iş birliği içinde olmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin çalışma saatleri ve şartları ile ilgili düzenlemeler yapılabilir.

İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırma resmi ve rehabilitasyon merkezinde yapılarak iki kurumda çalışan öğretmenler arasında karşılaştırma yapılabilir. Yapılacak araştırmalarda nitel verilerin yanı sıra nicel veriler de toplanarak veri çeşitlemesi yapılabilir. Ayrıca özel eğitim kurumlarında çalışan okul müdürleri ve milli eğitim müfettişleri ile özel eğitim alanında karşılaştıkları güçlükler üzerine çalışılabilir.

KAYNAKÇA

Akçamete, G.(Edt.) (2009). *Özel eğitim*. Ankara: Kök Yayıncılık.

Başaran, I. (2001). Özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1),41-53.

- Batu, E. S., Kırcaali-İftar, G., ve Uzuner, Y. (2000). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2),33-50.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, A., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Çelebi, E. ve Oğuzöncül, A. F. (2013). Özel eğitim öğretmenlerinin bazı sağlık davranışlarının belirlenmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 27(2), 87– 92.
- Çokluk, Ö., Yılmaz, K. ve Oğuz, E. (2011). Nitel bir görüşme yöntemi: odak grup görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim*, 4(1),95-107.
- Güleç-Aslan, Y., Özbey, F., Sola-Özgüç, C., ve Cihan, H. (2014). Vaka araştırması: özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sorunları ve ihtiyaçları. *Journal of International Social Research*, 7(31), 639-659.
- İzci, E. T. (2005). Sınıf öğretmeni adaylarının 'özel eğitim' konusundaki yeterlikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 106-114.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2) 1-13.
- Kırcaali-İftar, G. (2004). Özel eğitimde fokus grup araştırmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1),1-7.
- Kumral, O. (2010). Nitel çalışmalarda odak grup görüşmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35(374), 16-22.
- Özyürek, M. T. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: özel eğitim örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 189-226.
- Soyer, U. (2010). Özel eğitim öğretmen adaylarının öz duyarlılık ve sürekli kaygı düzeylerinin belirlenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Tarakçı, E., Tütüncüoğlu, F., & Tarakçı, D. (2012). Özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan meslek elemanlarının öz-yeterlilik ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 23(1),26-35.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- YÖK (2018). Yök Atlas. [http:// https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=20903](http://https://yokatlas.yok.gov.tr/lisans-bolum.php?b=20903) adresinden erişildi. (Erişim Tarihi: 10.04.2018)